

УДК 351.746.1(477)(075.8)

Мандрагеля В. А.
Національної академії державного
управління при Президентів України

ВОЄННО-ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Аналізується стан і перспективи міжнародного воєнно-політичного співробітництва України. Розглядаються тенденції змін спроможностей Збройних Сил у контексті нових зовнішньополітичних пріоритетів, пов'язаних з позаблоковим статусом країни і розвитком партнерських відносин з військово-політичними блоками.

Ключові слова: воєнно-політичне співробітництво, НАТО, Росія, Збройні Сили України.

Мандрагеля В. А.

ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Анализируется состояние и перспективы международного военно-политического сотрудничества Украины. Рассматриваются тенденции изменения возможностей Вооруженных Сил в контексте новых внешнеполитических приоритетов, связанных с внеблоковым статусом страны и развитием партнерских отношений с военно-политическими блоками.

Ключевые слова: военно-политическое сотрудничество, НАТО, Россия, Вооруженные Силы Украины.

Mandragelya V.

PROSPECTS OF POLITICAL AND MILITARY COOPERATION OF UKRAINE

The state and the perspectives of the international military-political cooperation of Ukraine are analyzing. The trends of changes in the possibilities of Ukrainian Armed Forces are considering in the context of new priorities in foreign political realm, that impact by country' nonaligned status and development the partnership relations with military-political blocs.

Key words: military-political cooperation, NATO, Russia, Armed Forces of Ukraine.

Стрімке накопичення змін у світовій політиці, очевидна криза інститутів – міжнародного права, базових організацій на кшталт ООН, ОБСЄ тощо, звичних систем відносин досягли якісно нового стану. Загальна трансформація композиції міжнародних відносин привела до кардинальної зміни поведінки конкретних країн. Цей процес набирає обертів.

Міжнародна ситуація стає більш спонтанною. Чинник сили втрачає значення як спосіб підтримки стабільних взаємовідносин між основними гравцями на світовій арені. Це веде до послаблення суб'єктивності світової системи, внаслідок чого окремі її елементи починають діяти довільно, тобто менш прогнозовано [1].

Традиційні альянси переформатовуються, виникають нові відносини. Під сумнів поставлений здавалося б непорушним союз Америки й Ізраїлю. Стрімкий стратегічний розворот здійснює Туреччина. Відчувши себе не частиною „колективного Заходу”, а регіональною державою, вона шукає загальної мови з сусідами, наприклад, з Іраном, що не боїться тиску з боку найвпливовіших держав світу.

За нових умов визначення перспективи воєнно-політичного співробітництва, місця і ролі України в системі міжнародної і регіональної безпеки набуває надзвичайної актуальності.

Дослідження спирається на наукові розробки проблемних питань забезпечення національної та міжнародної безпеки широкого кола вітчизняних дослідників: О.Бодрука, В.Бруза, О.Власюка, А.Гальчинського,

О.Гончаренка, В.Дергачова, О.Їжака, Є.Камінського, М.Кармазіної, Б.Косевцова, Е.Лисицина, О.Литвиненка, В.Мадіссона, О.Маначинського, Б.Парахонського, Г.Перепелиці, С.Пирожкова, В.Смолянюка, А.Соболева, Г.Ситника, І. Храбана, В.Шахова, А.Шевцова та багатьох інших. У роботі також враховано результати досліджень з питань регіональної безпеки західних фахівців та експертів країн СНД, таких як З. Бжезинський, Н. Бурлінова, К.Гаджієв, П. Гоубл, М.Дзлієв, К. Дойч, Г.Дробот, О.Дугін, Ч. Капчан, Дж.Кеннан, Р.Кеохейн, В.Манілов, А.Мовсесян, Н.Набієв, Н.Нартов, А. Пабст, С.Рогов, С.Сумбаєв, Б.Топорнін, А.Уткін, П.Циганков, О.Червяков, Т.Шаклєїна та ін.

Разом з цим виділяються можливості розвитку міжнародного військово-політичного співробітництва України, зумовлені новими засадами внутрішньої і зовнішньої політики країни, надзвичайно швидкими трансформаціями у сфері міжнародної і регіональної безпеки, появою принципово інших небезпек, загроз, викликів і ризиків.

За мету ставиться завдання оцінити стан й перспективи розвитку військово-політичного співробітництва України в контексті змін, що відбуваються на міжнародному і регіональному рівнях безпеки, а також новою композицією зовнішньополітичних пріоритетів.

17 травня 2010 р. у Брюсселі так звана „група мудреців” НАТО на чолі з колишнім державним секретарем США М. Олбрайт виклала цілісну політичну програму майбутнього розвитку альянсу, засновану на десятилітньому досвіді одноосібного домінування альянсу у сфері європейської безпеки й політики в умовах, коли одні політичні структури маргіналізувалися (ОБСЄ), а інші тільки ще зароджувалися (Європейська політика безпеки й оборони Євросоюзу).

У доповіді міститься не тільки огляд основних напрямків географічної, функціональної й військової трансформації НАТО на сучасному етапі, але й політика „відкритих дверей” декларується одночасно з новою ідеєю про те, що таким країнам, як Грузія та Україна, необов’язково ставати членами альянсу, щоби брати участь у проектах організації – наприклад, у війні в Афганістані [2].

Але чи хочуть цього військові? Згадаймо, в Іраку Україна була представлена 5 окремою механізованою бригадою (2 генерали, 285 офіцерів, 112 прапорщиків, 224 сержанти й 1024 солдати; а також 60 БТР-80, 11 БРДМ-2, 6-ма хімічними розвідувальними машинами, 217-ма автомобілями, 2161-ю одиниць стрілецької зброї). Крім звичайного

фінансового забезпечення, додатково одержували: офіцери – 960-1200 дол., прапорщики – 890-920, рядові й сержанти – 600-650 дол.[3, с. 202].

Отже, чи зможуть військові країн, що не входять до альянсу, ефективно допомагати у виконанні різноманітних місій? Для порятунку провідної ролі НАТО Ч.Капчан пропонує спосіб, що ще зовсім недавно здавався абсолютно фантастичним – прийняти в альянс Росію [4]. Широке поширення в останні місяці цієї ідеї – свідчення недостатньої відрефлексованості перспектив глобальної безпеки.

Відчувається і певна розгубленість Європи, що почуває себе вкрай некомфортно без щільної опіки США. За минулі 10 років у рамках Європейської політики безпеки і оборони (ЄПБО) було розгорнуто 22 місії та операції, станом на сьогодні продовжуються 12 з них. Проводиться цілеспрямована робота з реформування структур ЄПБО, підвищення ефективності планування операцій, поглиблення співробітництва із залучення третіх країн до операцій ЄС. Зокрема, опрацьовуються питання участі ЗС України в БТГ ЄС (літак аеромедичної евакуації АН-26 „Віта” та військово-транспортний літак ІЛ-76). Водночас на сьогодні залишається невизначеним формування БТГ ЄС, починаючи з 2012 р. Жодна з країн не взяла на себе відповідальність сформувати штаб БТГ ЄС у 2012 р. [5].

З іншого боку, динамічно розвиваються контакти Північноатлантичного альянсу з Росією. Під час зустрічі президентів Росії, Франції та Німеччини у Довілі 18-19 жовтня 2010 р. російський лідер пообіцяв взяти участь у саміті НАТО в Лісабоні 19-20 листопада 2010 р. [6]. Як висловився ректор „МГИМО” А. Торкунов, ми в НАТО не йдемо, але готові до активного співробітництва, оскільки багато викликів і загроз є спільними [7]. За таких швидкоплинних умов дуже важко прогнозувати у довгостроковій перспективі міжнародне військово-політичне співробітництво України. Ми згадуємо лютий 2007 р., коли президент Росії В. Путін говорив про можливість перенацілення ядерних боеголовок на Україну у випадку участі країни в американській програмі протиповітряної оборони. У відповідь на це тодішній міністр оборони Ю. Єхануров заговорив про завчасність та непродуманість відмови України від ядерної зброї. У вкрай агресивній тональності була витримана і заява Президента РФ Дмитра Медведева стосовно України на

початку серпня 2009 р., відкладання приїзду нового посла до Києва.

2010 рік був діаметрально протилежним. Кількість зустрічей президентів двох країн найближчим часом перевищить 10. Харківські угоди і подовження перебування ЧФ у Севастополі до 2042 р., прийняття Закону Україну від 1 липня 2010 „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України”, де декларується позаблоковий статус країни і завдання інтеграції в євроатлантичний безпековий простір змінюється на партнерські відносини з НАТО та іншими військово-політичними блоками, безумовно, найближчим часом позначається на змісті, напрямках і формах воєнно-політичного співробітництва України [8].

Хоча такі фахівці, як П. Гоубл наполягають: позбавлення залежності Росії від України у закупівлі озброєнь обумовлено дією декількох чинників. По-перше, це можливість додаткового тиску на Україну і зменшення витрат. А по-друге, зростаюче розуміння незалежності України і убезпечення себе від непрогнозованої поведінки вищого політичного керівництва України [9].

Але, насамперед, слід звернути увагу на стан Збройних Сил України, їх можливостях. Міністр оборони України М.Єжель стверджує, що на 2010 р. міністерству оборони затверджені видатки в сумі 13,4 мільярди гривень, або 1,24 відсотка ВВП. Але тільки в період з 2006 по 2009 рік оборонне відомство недоодержало близько 11,5 млрд. гривень. Як наслідок, призупинена більшість програм розвитку ЗСУ [10].

Для виконання всіх запланованих на рік у збройних силах програм їхній бюджет повинен у середньому становити 32,4 млрд. гривень, а щоб армія могла „просто розвиватися й виконувати свої функції”, необхідно 17,7 млрд. гривень. А на початку 2009 р. уряд виділив тільки 8,4 млрд. гривень, або 0,87% від ВВП (зменшення з 1,3%; при необхідній потребі 2% від ВВП) [11]. У цьому ж році військові одержали лише 85 квартир, хоча за станом на 1 січня 2010 р. на квартирному обліку перебувало близько 45 тисяч родин військовослужбовців.

Мозковий центр Джеймстаун зробив висновок, що вже у 2008 р. понад 57% опитаних українців не вірили у здатність країни захистити територіальну цілісність і незалежність. Українська армія хронічно недофінансовується і не має відповідного тренінгу. Відповідно до дослідження М.Петерсон, виконаного в Інституті стратегічних досліджень Военного коледжу Сухопутних військ

США, якби Україна перебувала у лавах НАТО, то вона була б третьою з огляду на розмір і займала лише 127 місце серед 150 країн світу за витратами на одного військовослужбовця [12].

У січні 2009 р. президент В. Ющенко особисто розбирався з фактами масового відключення військових об'єктів від електроенергії за несплату (без електрики в багатьох областях і автономному Криму залишилися 72 об'єкти збройних сил, вісім з яких покликані забезпечувати протиповітряну оборону країни). У жовтні 2009 р. у Криму були проведені „наймасштабніші” (за сучасними українськими критеріями) навчання у Криму (у них брали участь 1,2 тис. чоловік військовослужбовців, п'ять кораблів і судів, бронетанкова й спеціальна техніка військово-морських сил країни, літаки, вертольоти). За їх підсумками президент зазначив: фінансування здійснюється за мінімальної необхідності – лише на рівні 62%; через „глибоке” недофінансування 96% особового складу збройних сил України займається лише в навчальних класах; 25 військових городків знеструмлені; за 2009 р. не був відремонтований жоден літак, жоден корабель; 88% вертольотів і літаків, наявних в української армії, не можуть піднятися у повітря; 70% кораблів не в змозі виконати бойове завдання; 40% бронетехніки й артилерії не відповідають критеріям боєздатності.

Льотчики збройних сил України мають лише по чотири години нальоту (при цьому річний „рекорд” нальоту кращого льотчика не складає й 20 годин). Для порівняння: у Білорусії й Росії цей показник становить 40-60 годин, у Румунії – 100 годин, у Польщі – 150 годин.

Як свідчить китайський сайт China Daily, з 1992 до 2008 р. включно експорт української воєнної продукції склав 6,8 млрд. дол. (у середньому щорічно близько 400 млн. дол. Найгірший рік 1996 р. (199 млн. дол.), найбільший – 2007 р. (774 млн. дол.) [13]. Здавалося б, непогані показники. Але з 2003-го по 2009 р. обсяги експорту українського озброєння тільки подвоїлися, тоді як у світі цей показник зріс у 2,6 рази.

Справді, і в армії, і в ОПК і сьогодні немає ні чіткості, ні орієнтирів. Практично, всі великі оборонні проекти, які декларувалися як пріоритети, завмерли. Створення багатфункціонального ракетного комплексу „Сапсан” не пішло далі фази проектування. Ще більший подив викликає ідея купівлі російського ОТРК „Іскандер” замість розробки власного. Якщо Україна купить ОТРК, вона

вже ніколи не створить власну ракету й опиниться на вічному технологічному гачку.

Будівництво корвета призупинено, оскільки держбюджет на 2010 р. і не передбачав коштів на продовження робіт. Замовлення Міноборони на створення автоматизованої системи управління для ППО не фінансується впродовж двох років.

„Сапсан” залишається чи не єдиним проектом стратегічного рівня, що його національна оборонна промисловість здатна виконати самостійно й посилити обороноздатність держави. Якщо ж для країни буде втрачений корвет, це на добрий десяток років поставить жирний хрест на ВТС України з державами Європи. Адже 38% комплектуючих у ньому — західного виробництва, а на отримання згоди Франції, Італії та Швейцарії брати участь у такій кооперації пішло два роки перемовин [14].

Але необхідно підкреслити і позитивні потенційні можливості країни. Так, у вересні ц.р. військова делегація Бразилії на чолі з Міністром оборони Н. Джобінім обговорили можливість співробітництва з Україною у військово-космічній сфері і підписали угоду щодо широкомасштабної програми запуску у 2012 р. супутника Циклон – 4 [15]. 6-7 вересня 2010 р. українська військова делегація на чолі з Міністром оборони України М. Єжем відвідала з візитом Республіку Польща, де були обговорені питання щодо подальших кроків зі створення спільної українсько-польсько-литовської миротворчої бригади „ЛитПолУкрбриг”.

Посилюється військове співробітництво з ЄС в рамках „Плану дій Україна – ЄС”, положень нового політичного документа „Порядок денний асоціації Україна – ЄС”. При цьому пріоритетами військового співробітництва між Україною та Євросоюзом визначено: розширення формату військово-політичного діалогу між керівництвом ЗС України та Євросоюзу; навчання українських офіцерів в освітніх закладах ЄС; підготовка до спільних військових навчань, а також багатонаціональних операцій з підтримання миру; залучення Збройних Сил України до формування багатонаціональних бойових тактичних груп ЄС; використання можливостей України щодо повітряних перевезень під час операцій Євросоюзу [16].

Відповідно до плану співробітництва між міністерствами оборони України й Російської Федерації на 2010 р. заплановано 37 заходів, у тому числі 21 захід двостороннього військового співробітництва. З найбільш масштабних заходів, які вже відбулися

відзначається участь представників збройних сил України й Росії у святкуванні Дня Перемоги, проведення україно-російського командно-штабного навчання військово-морських чинностей „Фарватер миру – 2010”, що не проводилося з 2004 р., участь делегації ЗСУ в оперативно-стратегічному навчанні „Схід-2010” [17].

У планах військового співробітництва Україна – НАТО на 2010 р. залишені тільки ті заходи, які мають практичну користь для наших збройних сил і не пов’язані з тематикою членства в альянсі. Військове співробітництво здійснюється за наступними напрямками: оборонне планування; розвиток оперативних можливостей; участь у міжнародних операціях з врегулювання криз на виконання міжнародних зобов’язань України. Планується продовжити залучення українських військових до міжнародних миротворчих операцій у Косово й Афганістані, тренувальній місії в Іраку, антитерористичній операції „Активні зусилля” як інструмента запобігання загрозам європейської безпеки.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Останнім часом відбулося уточнення ієрархії зовнішньополітичних пріоритетів України, що відкриває нові шляхи співробітництва України у воєнно-політичній сфері.

Взагалі це вигідно для нашої держави, насамперед у контексті реалізації національної стратегії міжнародної миротворчої діяльності, що передбачає створення сприятливих умов для просування політичних і економічних інтересів України, залучення потенціалу національної економіки й бізнесу для постконфліктного відновлення кризових регіонів. Безумовно, тут існують і чисто військові аспекти, можливість набуття важливого для будь-якої армії миру бойового досвіду.

Таким чином, у процесі подальших досліджень планується проаналізувати наслідки переформатизації зовнішньополітичних інтересів України у сфері міжнародного співробітництва у воєнно-політичній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукьянов Ф. Элементы против системы [Электронный ресурс] / Федор Лукьянов // Россия в глобальной политике. – июль-август 2010. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/number/Elementy-protiv-sistemy-14954>
2. Бурлинова Н. Доклад „группы мудрецов” НАТО: новые контуры старой стратегии [Электронный ресурс] / Наталья Бурлинова // Перспективы – 7 июля 2010г. – Режим доступа:

- http://www.perspektivy.info/oykumena/amerika/doklad_gruppy_mudrecov_nato_novyje_kontury_staroj_strategii_2010-07-07.htm
3. Маначинский А.Я. Ирак: тайные пружины войны / Александр Маначинский. – К.: Изд. дом „РУМБ”, 2005. – 416 с.
 4. Капчан Ч. Последний рубеж для НАТО [Электронный ресурс] / Чарльз Капчан // Россия в глобальной политике. – июль-август 2010. – Режим доступа : <http://www.globalaffairs.ru/number/Poslednii-rubezh-dlya-NATO-14956>
 5. Кременецкий Б.В. Зовнішня та безпекова політика ЄС, військове співробітництво України з ЄС [Електронний ресурс] / Б.В. Кременецкий. – Режим доступа: <http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/arhiv/kolonkaavtora/2012-2010-05-11-08-22-10>
 6. Официальный сайт Президента РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kremlin.ru/news/9286>.
 7. Интервью ректора МГИМО А. Торкунова радиостанции „Эхо Москвы” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.echo.msk.ru/programs/lex/719821-echo/>
 8. Закон України „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2411-17>
 9. Goble P. Russian Military Seeks To Reduce Dependence On Ukrainian Production And Facilities [Электронный ресурс] / Paul Goble. – Режим доступа: <http://www.eurasiareview.com/201008066607/russian-military-seeks-to-reduce-dependence-on-ukrainian-production-and-facilities.html>
 10. Задачи на перспективу [Электронный ресурс] / Интерв’ю міністра оборони України Михайла Єжеля Центральному органу Міністерства оборони Росії газеті „Красная звезда” від 25 серпня 2010 р.// Режим доступа:
 11. Еленский О. Украина: развал вооруженных сил вместо военного строительства [Электронный ресурс] / Олег Еленский // Независимое военное обозрение. – 30 сентября 2009. – Режим доступа: http://nvo.ng.ru/forces/2009-10-30/4_ukraina.html;
Kupchinsky R. The State of the Ukrainian Military [Электронный ресурс] / Roman Kupchinsky. – Режим доступа: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33917
 12. Ukraine's military exports to China is likely to reach 1.2 billion U.S. dollars [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.china-daily.org/Mil-News/Ukraine-s-military-exports-to-China-is-likely-to-reach-1.2-billion-U.S.-dollars/>
 13. Бадрак В. ОПК і армія України. Втрати на всіх фронтах / Валентин Бадрак // Дзеркало тижня – 10 вересня 2010. – № 32 (812). – С.4
 14. Writers S. Brazilian Delegation Arrives In Ukraine For Military And Space Talks [Электронный ресурс] / S.Writers. - Режим доступа: http://www.spacedaily.com/reports/Brazilian_Delegation_Arrives_In_Ukraine_For_Military_And_Space_Talks_999.html
 15. Кременецкий Б.В. Зовнішня та безпекова політика ЄС, військове співробітництво України з ЄС [Електронний ресурс] / Б.В. Кременецкий. – Режим доступа: <http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/arhiv/kolonkaavtora/2012-2010-05-11-08-22-10>.